

М. Ткачук,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
М. Tkachuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ

FORMATION OF ARTISTIC COMPETENCE OF YOUNG SCHOOL STUDENTS THROUGH THE MEANS OF VISUAL AIDS

***Анотація.** У статті обґрунтовано вплив засобів зорової наочності на формування мистецької компетентності учнів початкової школи. Визначено основні типи класифікацій та виокремлено дидактичні вимоги щодо використання засобів наочності на уроках. Проаналізовано ефективність проведення уроків у початковій школі із залученням демонстраційних матеріалів.*

***Abstract.** The article substantiates the impact of visual aids on the formation of artistic competence of primary school students. The main types of classifications are defined and didactic requirements for the use of visual aids in lessons are highlighted. The effectiveness of conducting lessons in primary school with the involvement of demonstration materials was analyzed.*

***Ключові слова:** засоби наочності, мистецька компетентність, галузь, молодші школярі, художні твори.*

***Key words:** visual aids, artistic competence, industry, younger students, artistic works.*

В останні роки значних реформуваль зазнала система початкової освіти, і одним із її важливих елементів є переорієнтування сучасного навчання на розвиток умінь, які відповідають віковим особливостям учнів, їхнім інтересам та потребам. Саме тому, під час організації освітнього процесу постає завдання щодо підготовки майбутніх вчителів початкових класів до реалізації у професійній діяльності нового змісту освіти, заснованого на формуванні ключових компетентностей, визначених Законом України «Про освіту», Державним стандартом початкової освіти та Концепцією Нової української школи. Таким чином, перехід від знанневої парадигми до компетентнісної зумовлює пошук інноваційних засобів навчання, які включатимуть всебічний розвиток особистості молодшого школяра, здатного нестандартно мислити, вирішувати проблемні ситуації, пропонувати напрямки та дії, які нестимуть цінність для суспільства та держави в цілому. Саме тому, основним

провідником вчителя початкової школи у реалізації даного завдання мають стати матеріали, які спиратимуться на чуттєвий досвід молодших школярів, їх пам'ять, мислення, увагу. Таким провідником слугують засоби зорової, оскільки з їх допомогою вчитель демонструє явища об'єктивної дійсності та це дає змогу сформуванню точні уявлення про навколишній світ.

Також з'явилася гостра необхідність у пошуку більш ефективних шляхів підвищення якості навчання, виникла потреба в удосконаленні роботи вчителя, використання ним сучасних технологій навчання, подання навчального матеріалу за допомогою зорової наочності, важливість якої полягає у створенні умов для чуттєвого сприйняття учнями навколишнього середовища. На етапі модернізації навчальних предметів та курсів з упровадженням компетентнісного підходу, зазнала змін і мистецька галузь навчання, адже з'явилася потреба щодо розвитку художньо-естетичної освіти молодших школярів. Реалізувати дану мету покликаний інтегрований курс «Мистецтво», основною метою якого є формування в учнів світоглядних орієнтацій і компетентностей у сфері художньої культури, сприяння творчій самореалізації та духовного самовдосконалення у процесі виявлення цінностей мистецтва.

Проаналізувавши методичну літературу, ми можемо стверджувати, що формування ключових компетентностей молодших школярів відбувається на підґрунті використання засобів зорової наочності у навчальному процесі, так як саме вони здатні підвищувати ефективність засвоєння матеріалу через залучення всіх аналізаторів. Також сформовано точне твердження щодо позитивної залежності сприйняття об'єктів навколишньої дійсності від того, скількома органами чуття молодший школяр сприймає подану інформацію. Таким чином, дані досліджень Л. Виготського, М. Романа, О. Степанника та ін. дають змогу проаналізувати, що важливість подання навчального матеріалу полягає у тому, який спосіб засвоєння ми добираємо. Так, подаючи інформацію у готовому вигляді, учень стає пасивним учасником та потребує прикладання значних зусиль для заучування, проте самостійне дослідження та формування певних висновків закладається у пам'яті надовго та формує ефективну систему для подальшого закріплення та накопичення знань. Продуктивний вид роботи на уроках мистецтва має значний вплив на розвиток творчої уяви, креативності, моделювання нових композиційних творів, підвищує активність учнів, у той час як робота за аналогією викликає переважно незадоволення, зникає зацікавленість та, в цілому, сприяє швидкій втомі.

Аналізуючи наочність, як один із основних засобів навчання, варто наголосити на працях Я. Коменського, який вперше вказав на необхідності використання її на уроках та приділив значну увагу саме впливу сприйняття інформації через залучення всіх аналізаторів. Адже, чим більша кількість аналізаторів бере участь під час вивчення певного матеріалу, засвоєння нових понять, тим ефективніше вони закладаються у пам'яті. І якщо певний об'єкт ми можемо представити учням для відчуття дотиком, смаком, слухом, чи зором, то цьому необхідно сприяти в будь-якому випадку.

Про надзвичайний вплив засобів наочності на всіх етапах навчання наголошував К. Ушинський, адже у своїх працях він обґрунтував доцільність наочності щодо формування доступності навчального матеріалу для засвоєння молодшими школярами. Дані засоби покликані збагачувати освітній процес новими барвами, звуками, формами, що в результаті урізноманітнює звичну подачу інформації, та в результаті формує необхідні ключові компетентності. Також, у своїх працях К. Ушинський описав доцільність підбору певного виду наочності відповідно до віку навчання школярів. Таким чином, на першому етапі навчання педагог рекомендує застосовувати картини та ілюстрації, які супроводжуються детальним аналізом та демонстрацією. На наступних етапах навчання варто залучати в освітній процес натуральні предмети для безпосереднього споглядання, адже тільки так можливо сформувати точні уявлення про об'єкти та перенести їх детальні характеристики під час створення своєї композиції.

О. Степанов, С. Гончаренко, В. Бусел та інші у своїх дослідженнях визначальну роль надавали засобам наочності у процесі формування об'єктивних знань про предмет, що вивчається. Адже, таким чином можна запобігти формальному засвоєнню про невідомі факти та поняття. Основою їх праць виступало формування у молодших школярів цілісної картини вивчення певного навчального предмета та встановлення зв'язків між конкретними та абстрактними поняттями.

Проаналізовані дані праць вчених підтверджують підвищення ефективності засвоєння знань через використання засобів зорової наочності на всіх етапах навчання. Адже при формуванні основних понять про навколишній світ, невід'ємною частиною виступає саме споглядання предметів через візуалізацію та спостереження за ними у дійсності. Ключовим визначається вплив наочності на зорові рецептори, за допомогою яких запам'ятовується найбільша частина навчального матеріалу.

Варто зазначити, що найкращим засобом встановлення зв'язку між вивченою інформацією та життям, між теорією і практикою, а також сприяння роботи головних півкуль мозку, виступає саме зорова наочність, яка покликана допомогти сприймати демонструючий об'єкт зі всіх сторін, мотивуючи учнів для подальшого дослідження та детального вивчення. Проте, ефективним буде залучення засобів зорової наочності лише у процесі дотримання всіх сформованих дидактичних вимог, а саме:

- не завантажувати освітній процес наочністю;
- добирати засоби, орієнтуючись на мету заняття;
- враховувати вікові особливості молодших школярів;
- опиратися на досвід учнів;
- демонструвати на засобах лише головні елементи, та не перевантажувати другорядними;
- враховувати добір кольорової гами, відповідно до очікуваних результатів [6, с.560].

Реалізуючи мистецьку галузь у початковій школі, засоби наочності виступають основною ланкою у процесі засвоєння і розуміння навчального матеріалу. Відповідно поставленої мети, С. Гапонова у своїх працях визначає два основних вида.

До першого вона віднесла натуральні засоби, серед яких основними виступають предмети облаштування класної кімнати, тобто середовище, яке оточує дитину, а також об'єкти для спостереження (зокрема і ті, що розташовані поблизу школи на подвір'ї). Щодо іншої групи, С. Гапонова вважає за доцільне виокремити зображальні засоби наочності, зокрема схематичні таблиці, діаграми, які демонструються вчителем на дошці, поетапні малюнки, що формують систематичне засвоєння певних елементів у художніх композиціях, ілюстрації, які є основою для створення інсценізації художніх творів, а також картки, які виступають додатковим роздавальним матеріалом на уроках мистецтва [2, с.8-10].

Також з метою активізації творчості молодших школярів на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» використовуються «живі картинки», тобто діти, які відтворюють певну ситуацію відповідно до поставленого завдання, демонструють музичні елементи та художні композиції. Частіше така робота проводиться у формі театралізованої гри. На запитання педагога відповідають лише діти, що є глядачами. Таким чином, у даній роботі основними виступають ситуативні зображення.

Засобами ілюстрування педагогічного показу виступають різноманітні картини, плакати, схеми, таблиці, умовні моделі, муляжі, карти, малюнки на дошці. Основна їхня властивість – статичність. Вони «оживають» лише у розповіді педагога.

Демонстраційний матеріал характеризується рухливістю засобу показу. Це можуть бути: навчальний кінофільм чи його фрагменти, навчальна телепередача, технічний пристрій, комп'ютерний показ тощо. Демонструючи матеріали, використовується менша частина супроводу, проте вагомий коефіцієнт відводиться на самостійне значення натурального предмета, в чому і полягає ефективність їх застосування. Саме тому, на уроках мистецтва їм приділяється значна увага, адже вчитель демонструє репродукції картин, ескізів, етюдів видатних художників, а також предметні вироби мистецтва, які ознайомлюють молодших школярів з художньою творчістю майстрів. Зокрема, такі репродукції: «Мона Ліза», «Таємна вечеря» Леонардо да Вінчі, «Дев'ятий вал», «Золота осінь» Ісаака Левітана, «Богданівські яблука», «Півонії» Катерини Білокур, «Лев», «Жоржини у синій вазі» Марії Приймаченко та ін. Можемо стверджувати, що на уроках мистецтва демонстраційні матеріали є невід'ємним елементом, адже мають вагоме навчальне та виховне значення. Показ репродукцій сприяє значному поживленню творчості дітей, а також забезпечує позитивні емоції. Під час розгляду картин молодші школярі вчаться аналізувати їх, помічати дрібні деталі, визначати відтінки кольорів, присутні настрої та інше.

Також варто зазначити, що реалізація поставленої мети щодо формування мистецької компетентності молодших школярів, відбувається за допомогою наочних предметних матеріалів, посібників або натуральних наочних засобів, до яких можемо віднести муляжі, мистецькі твори, гіпсові моделі, зразки виробів та інше. Засобами виступають і навчально-методичні матеріали або наочні засоби образотворчого змісту, які представлені репродукціями картин, зразками практичних робіт, схем, роздаткових образотворчих матеріалів, навчальних таблиць та малюнків. Щодо

зорово-слухових або аудіовізуальних засобів унаочнення, що сприяють реалізації мистецької галузі, ми відносимо відеофільми та відеофрагменти, телепередачі, наочність через залучення комп'ютерних технологій.

На уроках мистецтва у початковій школі невід'ємним компонентом виступає саме показ дитячих малюнків. Демонструючи їх, учні розвивають мовлення, формують художні поняття, пояснюють вибір палітри кольорів, представляють свої творчі здобутки та вчаться оцінювати результати інших на підґрунті аналізу своєї роботи. Також під час презентації вагомим елементом виступає діалог між школярами, адже вони вчаться визначати основні та другорядні чинники, співпрацюють, налагоджують контакт один з одним, об'єднуючись за спільними інтересами. Під час представлення ми наголошуємо на формуванні естетичного сприйняття іншими учасниками художніх композицій та споглядаємо різні точки зору на один і той самий предмет. Також у підсумку обов'язковим елементом є виставка творчих робіт, під час якої учні обмінюються думками, знаходять спільні та відмінні риси, споглядають твори інших та підводять висновки щодо зробленої ними роботи.

Тож варто наголосити, що застосування різних засобів зорової наочності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є невід'ємною складовою, адже забезпечують ефективне формування у молодших школярів мистецьких знань, сприяють розвитку образного мислення, спостереження основних ознак предмета чи явища, що демонструється. У процесі формування мистецької компетентності через залучення засобів зорової наочності учні вчаться визначати характерні ознаки та особливості елементів природи, чітко окреслюють характерні властивості кольорів та форм. А під час сприйняття художніх творів через візуалізацію вони мають змогу оволодіти вмінням аналізу естетичних ознак предметів, особливістю відтінків кольорів, форм та ліній образів, розвивати специфіку кольоросприймання, проявляти творчі здібності, емоційне відношення до сприймаючих об'єктів, визначати особливості передачі ритму, рівноваги та пропорцій у готовій композиції.

Література

1. Аверянова. Н.Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. Рідна школа. №1. С.53–55.
2. Балаєва Н.І. Активізація пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах. Педагогіка і психологія. 2014. №278. С.8-10.
3. Державний стандарт початкової освіти : Постанова від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
4. Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. С.92-121.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник. К., 2002. С.520-528.
7. Ягупов В. В. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2002. С.540-560.